

УДК 784.087.68:37.018.43

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-2-18>

Олена НОВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-1396-4381

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри теоретичної, музично-інструментальної та вокальної підготовки
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»*

(Одеса, Україна) Novska.OR@pdpu.edu.ua

Наталія ГЕТМАНЕЦЬ,

orcid.org/0000-0003-3313-5174

асистент кафедри музичного мистецтва і хореографії

*Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»*

(Одеса, Україна) Hetmanets.NY@pdpu.edu.ua

ХОРОВЕ ВИКОНАВСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Стаття присвячена аналізу досвіду мистецько-освітньої та творчої діяльності мішаного хору студентів Університету Ушинського. Розглянуті питання організації та підтримки студентських хорів у часи війни в умовах мішаного формату реалізації освітнього процесу. Висвітлюються шляхи адаптації студентів до навчального процесу в нових умовах, спричинених COVID-19, війною, нові технології та психологічні виклики. Наголошується на основній меті мистецько-освітнього процесу: збереженні творчого потенціалу хорового мистецтва під час дії воєнного стану. У статті розглядаються різні аспекти, які враховуються під час організації навчального процесу: організаційні, технічні, психологічні та педагогічні. Проаналізовано, як використання сучасних онлайн-платформ, різних цифрових ресурсів і відеоматеріалів допомагає підтримувати зв'язок між учасниками хорового колективу, налагоджувати комунікацію, дисципліну та стабілізувати психологічний стан під час занять у форматі онлайн. Досліджено основні зміни репетиційного процесу хору з урахуванням реалій сьогодення, зокрема зміна фокусу навчання з групового музикування до індивідуального з подальшим об'єднанням музичного матеріалу в спільне звучання до допомогою інноваційних технологій. Аналізуються типові проблеми хорового виконавства, зокрема зі зладженим звучанням, підтримкою єдності ансамблю та емоційного контакту між учасниками. Проаналізовано досвід мішаного студентського хору Університету Ушинського щодо поєднання традиційних методів навчання співу з новими формами комунікативної взаємодії, які базуються на цифрових технологіях, онлайн-зв'язку та відеоматеріалах. Окремо розглянуто методи мотивації студентів, розвитку самостійності у співі та взаємної підтримки в колективі. Досліджено, вплив занять в хорі на емоційний стан студентів у воєнний час. З'ясовано, що участь у творчих проєктах допомагає знизити тривожність, зберегти відчуття єдності, моральної підтримки та стабільності. Практична цінність дослідження полягає в наданні рекомендацій щодо організації роботи студентського хорового співу в умовах мішаного формату організації освітнього процесу в кризових ситуаціях.

Ключові слова: хор, хорове мистецтво, хоровий колектив, хорове виконавство, студентський хор, дистанційне навчання, воєнний час, мистецький потенціал, адаптація освітнього процесу, мистецький проєкт, терапевтичний потенціал музики.

Olena NOVSKA,*orcid.org/0000-0002-1396-4381**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department of Theoretical, Musical-Instrumental and Vocal Training**South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky**(Odesa, Ukraine) Novska.OR@pdpu.edu.ua***Natalia HETMANETS,***orcid.org/0000-0003-3313-5174**Assistant at the Department of Musical Art and Choreography**South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky**(Odesa, Ukraine) Novska.Hetmanets.NY@pdpu.edu.ua*

CHORAL PERFORMANCE IN WARTIME CONDITIONS: CHALLENGES AND WAYS TO PRESERVE AND DEVELOP ARTISTIC POTENTIAL

The article analyzes the experience of artistic, educational, and creative activities of the mixed student choir of Ushynsky University. It examines the issues of organizing and supporting student choirs during wartime under conditions of a blended format of the educational process. The paper highlights the ways in which students adapt to the learning process in new circumstances caused by COVID-19 and the war, as well as the emergence of new technologies and psychological challenges. Special emphasis is placed on the main goal of the artistic and educational process, namely the preservation of the creative potential of choral art under martial law. The article considers various aspects taken into account in organizing the educational process, including organizational, technical, psychological, and pedagogical factors. It analyzes how the use of modern online platforms, digital resources, and video materials helps maintain communication among members of the choral ensemble, strengthen interaction and discipline, and provide inspiration during online classes. The main changes in the rehearsal process are investigated in light of current realities, in particular the shift of the learning focus from collective music-making to individual practice with subsequent integration of musical material into a unified sound through innovative technologies. Typical problems of choral performance are analyzed, including issues related to ensemble coherence, balanced sound, and emotional interaction among participants. The experience of the mixed student choir of Ushynsky University in combining traditional methods of vocal training with new forms of polycommunicative interaction based on digital technologies, online communication, and video materials is analyzed. Particular attention is paid to methods of motivating students, developing autonomy in singing, and fostering mutual support within the ensemble. The impact of choir participation on the emotional state of students during wartime is explored. It is concluded that participation in creative projects helps reduce anxiety and preserve a sense of unity, moral support, and stability. The practical value of the study lies in providing recommendations for organizing student choral activities under conditions of a blended format of the educational process.

Key words: *choir, choral art, choral ensemble, choral performance, student choir, distance learning, wartime, artistic potential, adaptation of the educational process, artistic project, therapeutic potential of music.*

Постановка проблеми. Хорове мистецтво є важливим елементом розвитку особистості, що поєднує художньо-естетичний, емоційно-комунікативний і соціокультурний виміри, сприяючи формуванню творчого мислення, емоційної чутливості та колективної взаємодії. Хоровий спів сприяє становленню професійної культури музиканта, формуванню інтерпретаційного мислення, виконавської відповідальності та здатності до усвідомленої художньої взаємодії в колективному музичному процесі. Участь у хоровому виконавстві забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь, розвиток музично-слухових уявлень, ансамблевих навичок і рефлексивного ставлення до власної виконавської діяльності, що в сукупності визначає рівень професійної зрілості майбутнього музиканта. Саме тому для здобувачів вищої освіти за спеціальностями В5 Музичне

мистецтво (включно для студентів-вокалістів, як академічних так і естрадних, а також для інструменталістів) та А4 Середня освіта (музичне мистецтво) хор є важливою складовою навчального плану і унікальною платформою для творчої реалізації.

У воєнний час організація хорового співу зазнала суттєвих змін. Незважаючи на виклики сучасності, хорове мистецтво зберігає високий рівень значущості у культурному й духовному розвитку студентів, формуванні професійної культури музикантів і майбутніх викладачів мистецтва та збереженні національних традицій. Водночас війна зумовила припинення аудиторних занять, перехід на дистанційне навчання й роботу в умовах обмежених ресурсів, що спричинило нестабільність складу колективу, різний рівень підготовки студентів і зростання психоемоційного

напруження. Зазначені обставини актуалізували потребу в пошуку нових форматів хорової роботи. Основою дослідження став аналіз практичного досвіду студентського мішаного хору Університету Ушинського, який дозволив визначити ефективні мистецько-освітні та технологічні підходи до збереження й розвитку творчого потенціалу колективу.

Аналіз досліджень. У сучасних наукових працях проблема збереження й розвитку хорового мистецтва в кризових умовах осмислюється в кількох взаємопов'язаних площинах. У межах історико-музикознавчого та методико-педагогічного дискурсу хорове виконавство розглядається як носій національної традиції та вагомий ресурс професійного становлення музиканта (Кречко, 2022), що корелює з висновками щодо формування фахового досвіду здобувачів мистецьких спеціальностей засобами вокально-хорової практики (Олексюк, 2025). Окремий напрям становлять дослідження організації диригентсько-хорової освіти у воєнний період, де акцентовано психологічні наслідки травматизації та пошук нових можливостей мистецької діяльності (Г. Шпак, 2022). Педагогічний аспект проблеми підсилюється ідеями мистецько-педагогічного проектування як сучасного інструменту професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (Ашихміна & Новська, 2023). Водночас значна увага приділяється питанням розвитку психоемоційної стійкості студентів і терапевтичним ресурсам мистецтва, зокрема арт- і музикотерапевтичним практикам (Новська, 2025; Швець, Василевська-Скупа & Кравцова, 2023), а також дослідженням резильєнтності студентської спільноти в умовах війни (Yamchuk, 2025).

Мета статті – всебічно розглянути проблеми та виклики, що постали перед хоровим співом у воєнний час, описати способи їх подолання, проаналізувати ефективність дистанційної та аудиторної форми навчання, а також запропонувати рекомендації щодо ефективної організації діяльності студентського хорового колективу в кризових умовах.

Виклад основного матеріалу. Хорове мистецтво в українських університетах має глибоку історію, адже це спосіб формувати музичну культуру студентів, розвивати вокальну техніку, навички співу в ансамблі та творче мислення. Участь у студентському хорі дає змогу поєднати теорію та практику музикування, сприяє спілкуванню, розвитку лідерських якостей і психологічної стійкості. Історично хоровий спів поступово укорінювався в українських університетах як важливий

компонент мистецько-освітнього середовища, поєднуючи традиції духовної та світської музичної культури з розвитком професійної музичної освіти (Кречко, 2022). Уже в XIX – на початку XX століття хорова практика стала невід'ємною частиною університетського життя, сприяючи формуванню художніх смаків, колективної творчої діяльності та професійних музичних компетентностей студентів. Подальший розвиток хорового мистецтва в закладах вищої освіти відбувався у взаємодії з культурними та соціальними процесами, що зумовило його роль як важливого чинника збереження національних традицій і розвитку музичної освіти в Україні (Олексюк, 2025).

До 2020 року мішаний студентський хор Університету Ушинського був осередком патріотичного духу та культурного становлення молоді. Здобувачі виконували народні пісні, класичні твори та духовну музику, популяризуючи українську культуру серед студентства та громади. Мішаний хор брав участь у важливих університетських заходах, концертах, а також Національних і Міжнародних конкурсах та фестивалях. Останні 10 років хоровий колектив був справежною візитівкою закладу вищої освіти. Також, хорова взаємодія сприяла розвитку дружніх стосунків та активного творчого спілкування між студентами різних курсів та спеціальностей, об'єднуючи їх спільною любов'ю до хорового виконавства.

З плином часу, хорове мистецтво в університеті зазнало певних змін, адаптуючись до нових реалій та технологій. З'явилися нові форми роботи, такі як онлайн-репетиції та мультимедійні проекти, що дозволили підтримувати активність колективів навіть у складних умовах, таких як воєнний стан.

Як і у інших закладах мистецької освіти, з початком повномасштабної війни для збереження освітнього процесу, було введено дистанційний формат навчання за допомогою ліцензованих мультимедійних платформ Microsoft Teams, Zoom і Google Classroom, що вже було знайомо для викладачів та студентів через численні локдауни, пов'язані з пандемією Covid-19. У таких умовах онлайн-репетиції містили індивідуальні вокальні вправи, аналіз партій, обговорення репертуару та запис відео для подальшого зведення в програмах нахшталт Vimeo, FL Studio тощо.

Керівники хору активно шукали способи підтримувати зв'язок зі студентами та забезпечити безперервність навчання. Було організовано віртуальні зустрічі, де обговорювалися не тільки музичні питання, а й особисті переживання. Для здобувачів важливо було створити безпечний простір підтримки.

Важливим аспектом, який потребував значної уваги, стала мотивація здобувачів. Постійні стреси, зміни, спричинені війною сприяли зниженню навчальної та творчої мотивації студентів, що є науково підтвердженим фактом і репрезентативною сучасних реалій (Yamchuk, 2025).

Для активізації мотивації учасників хорového колективу Університету Ушинського було використано інноваційні інтерактивні методи, такі як онлайн-вікторини, конкурси або спільні перегляди відеозаписів виступів хору, а також частину занять було присвячено історії хорového мистецтва на теренах України та її межами. Окремо акцентувалася роль хорových колективів у становленні національної свідомості, формуванні патріотизму та об'єднуючій функції народної пісні з урахуванням особливостей національної ментальності українців.

Важливим складником організації діяльності хору в умовах дистанційного та змішаного навчання стало проведення спеціально організованих індивідуальних консультацій з вокалу та техніки співу. Такі консультації були спрямовані на корекцію вокально-технічних умінь, розвиток інтонаційної точності, дихальної координації, артикуляційної чіткості та художньо-виразних засобів виконання. Значну увагу було приділено екологічній роботі з голосом в умовах підвищеного психоемоційного напруження, що передбачало формування навичок бережного ставлення до голосового апарату, регуляції дихання та зниження м'язової напруги (Шпак, 2022). Індивідуальний формат роботи дозволив враховувати рівень підготовки кожного студента, його вокальні можливості та психоемоційний стан, а також забезпечив підтримку безперервності навчального процесу в умовах обмеженої колективної репетиційної діяльності. Використання цифрових платформ і відеозв'язку сприяло підвищенню ефективності зворотного зв'язку між викладачем і студентами та створило умови для системного вдосконалення виконавських навичок навіть у віддаленому форматі навчання.

Незважаючи на технічні труднощі та психологічні виклики, організаційна адаптація хорového колективу дозволила зберегти його цілісність та продовжити творчу діяльність в умовах воєнного стану.

Саме у цей період було актуалізовано значення використання мистецьких проєктів як засобу підтримки безперервності творчої діяльності, збереження ансамблевої взаємодії та активізації емоційно-комунікативного потенціалу студентів в умовах обмеженого аудиторного спілкування (Ашихміна & Новська, 2023).. Проєктна робота

з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій стала ефективним засобом роботи з хорovým колективом. Задля підтримання звучання ансамблю, було створено онлайн-проєкти: студенти записували свої голоси на доступні їм девайси по типу смартфона або диктофону, які потім об'єднувалися у спільний відео- та аудіо-продукт. Ці проєкти розмішувалися на онлайн-платформі YouTube, а також у соціальних мережах (Instagram і Facebook), що допомагало підтримувати мотивацію студентів, активність оновлення репертуару та забезпечувати практичний досвід роботи в ансамблевому звучанні.

Для створення онлайн-проєктів було використано різноманітні інструменти та технології, такі як програми для відеомонтажу, аудіоредактори та платформи для онлайн-співпраці. Студенти та викладачі навчалися працювати з цими інструментами, розвиваючи свої навички в галузі мультимедіа та цифрових технологій.

Мультимедійні проєкти стали не лише засобом організації хорového музикування, а й способом реалізації творчого потенціалу студентів, що в свою чергу сприяло вивільненню емоцій та подоланню стресових реакцій здобувачів. Вони давали можливість поєднати музику з візуальними образами, створюючи потужні та емоційні виступи, які знаходили відгук у глядачів в соціальних мережах. Поширення онлайн-проєктів у соціальних мережах дозволило залучити широкую аудиторію та підтримати зв'язок із шанувальниками хорového мистецтва. Крім того, це стало важливим засобом психологічної підтримки для студентів, які відчували себе частиною спільноти та отримували позитивні відгуки про свою творчість.

Повернення до аудиторного навчання в стінах університету виникло кілька проблем, які можна умовно поділити на чотири групи:

- 1) Матеріально-технічні: відсутність стабільної бази для репетицій і необхідність забезпечення безпекових умов;
- 2) Організаційні: нестабільний склад колективу через еміграцію або внутрішні переміщення здобувачів;
- 3) Професійні: різний рівень вокальної та музичної підготовки, відсутність досвіду співу в хорovém колективі у нових студентів;
- 4) Психологічні та фізичні: гострі стресові стани, фізична та психологічна втома, виснаження через бойові дії та проблеми з енергопостачанням.

Матеріально-технічні виклики вимагали пошуку альтернативних рішень для проведення репетицій та виступів. Колектив використовував тимчасові приміщення, адаптував графік занять

до наявності електроенергії та вживав заходів для забезпечення безпеки студентів під час повітряних тривог.

Організаційні виклики вимагали гнучкості та адаптивності в управлінні колективом. Керівництво хору активно працювало над залученням нових учасників, адаптувало репертуар до наявного складу та забезпечувало підтримку для студентів, які переживали труднощі.

Професійні виклики вимагали індивідуального підходу до кожного учасника колективу. Керівники хору розробляли індивідуальні програми навчання, враховуючи рівень підготовки та потреби кожного студента.

Психологічні та фізичні виклики вимагали особливої уваги до емоційного стану студентів. Університет організував психологічні консультації, тренінги з управління стресом та заходи для підтримки ментального здоров'я.

Для подолання виявлених проблем було застосовано комплексний, міждисциплінарний підхід, що поєднував організаційні, педагогічні, психологічні та технологічні стратегії. Накопичений упродовж роботи в умовах воєнного стану досвід дав змогу здійснити його теоретичне осмислення та узагальнення у формі системи методичних рекомендацій, орієнтованих на керівників хорових колективів, які функціонують у кризових і нестабільних соціокультурних умовах. Запропоновані підходи ґрунтуються на принципах гнучкості освітнього процесу, адаптивності репетиційної діяльності, психоемоційної підтримки учасників колективу та активного використання цифрових технологій.

Одним із ключових напрямів стало поступове відновлення репетиційної роботи на основі поєднання онлайн- і офлайн-форм навчання, що забезпечило безперервність хорової підготовки та можливість залучення студентів незалежно від їхнього місця перебування. Використання мультимедійних і цифрових проєктів сприяло підтримці ансамблевої єдності, формуванню спільного художнього результату та розширенню форм творчої взаємодії між учасниками колективу. Важливим аспектом стала адаптація репертуару до сучасних умов, що передбачала відбір творів із високим емоційно-смысловим потенціалом, здатних відображати актуальні переживання студентів і водночас виконувати функцію духовної підтримки та культурної самоідентифікації.

З метою забезпечення ефективної інтеграції нових учасників колективу було сформовано систему менторської підтримки, у межах якої досвідчені студенти допомагали новачкам адап-

туватися до специфіки хорової діяльності, опанувати вокально-технічні навички та включатися в ансамблеву взаємодію. Така модель сприяла не лише підвищенню професійного рівня учасників, а й формуванню атмосфери співпраці, взаємодопомоги та відповідальності за спільний результат.

Особливе значення в умовах воєнного часу набула психологічна підтримка студентів, яка реалізовувалася через індивідуальні консультації, групові тренінги, елементи арт-терапевтичних практик та створення безпечного емоційного простору в межах хорового колективу. Цілеспрямована робота зі зміцнення командного духу передбачала організацію спільних творчих і комунікативних заходів, що сприяли відновленню міжособистісних зв'язків, підвищенню мотивації до участі в хоровій діяльності та формуванню стійкого відчуття колективної єдності.

Узагальнення результатів упровадження зазначених стратегій засвідчило, що системне поєднання педагогічних, організаційних і психологічних заходів створює умови для стабілізації діяльності хорового колективу навіть у кризових обставинах. Завдяки цьому студентський хор не лише зміг подолати труднощі, пов'язані з воєнним станом і змішаним форматом навчання, а й продемонстрував здатність до творчого розвитку, збереження художнього потенціалу та розширення форм мистецької діяльності в нових соціокультурних умовах.

Важливим ресурсом підтримки психоемоційного стану студентів в умовах воєнного часу став терапевтичний потенціал хорового співу, який розглядався не лише як форма художньої діяльності, а й як засіб емоційної регуляції, психологічної стабілізації та соціальної взаємодії (Новська, 2025). Виконання хорових творів сприяло зменшенню рівня стресу, гармонізації емоційного стану та підтримці психологічного благополуччя студентів.

У процесі хорової роботи цілеспрямовано використовувалися окремі елементи музичної терапії як додаткового педагогічно-психологічного інструменту. Музична терапія трактується як система психокорекційних і розвивальних впливів, що здійснюються за допомогою музичних засобів з метою оптимізації емоційного стану, розвитку комунікативних здібностей і підвищення адаптаційного потенціалу особистості (Швець, Василевська-Скупа, & Кравцова, 2023). Практична реалізація передбачала використання вокально-хорових вправ, імпровізаційних завдань, дихальних практик і прийомів емоційної саморегуляції.

Хорова діяльність також сприяла розвитку соціально-комунікативних умінь, формуванню

відчуття приналежності до спільноти та психологічної підтримки. Регулярна участь у хорових заняттях позитивно впливала й на фізіологічний стан студентів, зокрема сприяла зниженню м'язової напруги та нормалізації дихання. Таким чином, використання терапевтичного потенціалу хорового співу засвідчило його ефективність як чинника підтримки психоемоційної стійкості та творчої активності студентів у воєнний час.

Аналіз результатів мистецько-освітньої діяльності мішаного хору студентів Університету Ушинського засвідчив, що обраний підхід до організації хорової роботи є ефективним і дає позитивні результати. Колектив поступово відновив репетиційну та концертну діяльність, беручи участь в університетських і міських культурно-мистецьких заходах. Відновлення живого ансамблевого звучання сприяло підвищенню рівня виконавської майстерності, зростанню творчої мотивації учасників та розвитку мистецького потенціалу хорового колективу. Хор отримав позитивні відгуки від слухацької аудиторії та фахівців, що стало додатковим чинником стимулювання подальшого творчого зростання. Участь у концертах, конкурсах і фестивалях надала студентам можливість продемонструвати власні виконавські досягнення та отримати суспільне й про-

фесійне визнання. Результати проведеного аналізу показали, що поєднання аудиторних і дистанційних форм навчання, а також упровадження сучасних технологій і методів хорової підготовки дозволили колективу не лише зберегти життєздатність у складних умовах, а й досягти якісно нового рівня творчої діяльності.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що хорове мистецтво зберігає свою ключову мистецько-освітню, соціокультурну та психоемоційну функцію навіть в умовах воєнного часу. Аналіз досвіду діяльності мішаного студентського хору Університету Ушинського підтвердив ефективність комплексного підходу до організації хорової роботи, що поєднує аудиторні й дистанційні форми навчання, цифрові технології, проєктні методи та індивідуальну вокальну підтримку. Застосування адаптивних педагогічних стратегій і елементів музичної терапії сприяло стабілізації психоемоційного стану студентів, підвищенню мотивації та збереженню ансамблевої єдності колективу. Отримані результати доводять, що система мистецько-освітньої діяльності хору створює умови не лише для подолання кризових викликів, а й для подальшого творчого розвитку та збереження національних традицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ашихміна Н. В., Новська О. Р. Мистецько-педагогічне проєктування у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Сер. Педагогіка*. 2023. Вип. 3 (144). С. 141–147. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-3-22>
2. Новська О. Розвиток емоційної стійкості студентів-музикантів засобами арт-терапії. *Наукові перспективи*. 2025. Вип. 5 (59). С. 2051–2063. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5\(59\)-2051-2064](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5(59)-2051-2064)
3. Олексюк О. Vocal and choral art in the development of professional experience of students of music specialties. *Південноукраїнські мистецькі студії*. 2025. Вип. 3 (10). С. 153–160. <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-3.20>
4. Українське академічне вокально-хорове мистецтво: методико-педагогічний, історико-музикознавчий дискурс: колективна монографія / за заг. ред. Н. М. Кречко. Київ: Київський національний університет культури і мистецтв. 2022. 435 с.
5. Шпак Г. Диригентсько-хорова освіта в умовах екзистенційної війни: виснажлива психологічна травма та нові можливості на прикладі німецького хорового проєкту С.Н.О.І.Р. *Диригентсько-хорова освіта: синтез теорії та практики* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2022. С. 91–96.
6. Швець І., Василевська-Скупа Л., Кравцова Н. Музична терапія як метод навчання та розвитку молодших школярів за умов воєнного стану. *Мистецтво в культурі сучасності: зб. наук. праць..* 2023. № 1. С. 7–13. [https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023\(1\)-02](https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023(1)-02)
7. Yamchuk T. The resilience of the student community in wartime. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and Psychology*. 2025. Vol. 11. No. 1. P. 19–31. <https://doi.org/10.52534/msu-pp1.2025.19>

REFERENCES

1. Ashykhmina N. V., Novska O. R. (2023) Mystetsko-pedahohichne proiektuvannia u fakhovii pidhotovtsi maibutnix uchyteliv muzychnoho mystetstva. [Artistic and pedagogical design in the professional training of future music art teachers] *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*. 3 (144). 141–147. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-3-22> [in Ukrainian].
2. Novska O. R. (2025) Rozvytok emotsiinoi stiikosti studentiv-muzykantiv zasobamy art-terapii. [Development of emotional resilience of music students by means of art therapy] *Naukovi perspektyvy*. 5 (59). 2051–2063. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5\(59\)-2051-2064](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5(59)-2051-2064) [in Ukrainian].
3. Oleksiuk O. (2025) Vocal and choral art in the development of professional experience of students of music specialties. *Pivdenoukrainski mystetski studii*. 3 (10). 153–160. <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-3.20>

4. Krechko N. M. (Ed.). (2022) *Ukrainske akademichne vokalno-khorove mystetstvo: metodyko-pedahohichni, istoryko-muzykoznavchyi dyskursy*. [Ukrainian academic vocal and choral art: methodological-pedagogical and historical-musicological discourses] Kyivskyi natsionalnyi universytet kultury i mystetstv. 435 p. [in Ukrainian].

5. Shpak H. (2022) *Dyryhentsko-khorova osvita v umovakh ekzystentsiinoi viiny: vysnazhlyva psykhoholichna travma ta novi mozhyvosti na prykladi nimetskoho khorovoho proiektu C.H.O.I.R.* [Conducting and choral education in the conditions of existential war: exhausting psychological trauma and new opportunities on the example of the German choral project C.H.O.I.R.] *Dyryhentsko-khorova osvita: syntezy teorii ta praktyky: materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. 91–96. [in Ukrainian].

6. Shvets I., Vasylevska-Skupa L., Kravtsova N. (2023) *Muzychna terapiia yak metod navchannia ta rozvytku molodshykh shkoliariv za umov voiennoho stanu*. [Music therapy as a method of teaching and development of primary school children under martial law] *Mystetstvo v kulturi suchasnosti: zb. nauk. pr. 1*. 7–13. [https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023\(1\)-02](https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023(1)-02) [in Ukrainian].

7. Yamchuk T. The resilience of the student community in wartime [Стійкість студентської спільноти в умовах війни] / *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and Psychology*. 2025. Vol. 11. No. 1. P. 19–31. <https://doi.org/10.52534/msu-pp1.2025.19>

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

